

FRAZEOLOGISMELE – NOI DIMENSIUNI DE EVOLUȚIE A LIMBAJULUI COPIILOR

Liuba CIOBANU-MOCANU

Institutul de Științe ale Educației

The present article deals with the study of phraseological units in the language of kindergarten and primary school pupils. It is a less studied topic in pedagogy. The author briefly discusses both theoretical and practical aspects as well as ways of introduction, comprehension and use of phraseological unites.

Repere teoretice

Limba a fost și rămâne principalul mijloc de expresie a spiritualității umane. Henri Wald consideră că făurirea limbajului „este cel mai profund act de cultură îndeplinit de om”. Aceasta se realizează prin intermediul unităților lexicale. Pe lângă cuvinte și expresii există anumite îmbinări de cuvinte, valoarea lexicală a cărora se îndepărtează de sensurile fiecărui cuvânt ale acestora luat aparte, „îmbinări osificate de cuvinte (mai rar propoziții) care se repetă în limba dată într-o construcție sintactică fixată, gata făcută, cu o valoare semantică specială, acceptată de vorbitorii limbii respective” [4, p.119]. Th.Hristea precizează că acestea „denumesc un singur obiect, o singură însușire, o singură acțiune, un proces sau un fenomen unic etc.” [6, p.139]. Aname acestea, fiind numite și îmbinări „sudate”, constituie frazeologismele.

Opiniile cercetătorilor privind problema frazeologismelor sunt dintre cele mai controversate. În ansamblul diverselor ramuri ale științei lingvistice ea nu are încă o poziție suficient de clară, relevă mai mulți investigatori (Teodor Hristea, Gh.Colțun).

Apar diferite controverse și la denumirea frazeologismelor. *Deși conceptul de „frazologism” are multiple accepții și definiții, într-un fel sau altul, converg în jurul afirmației că este o unitate stabilă de cuvinte cu valoare figurată.* Unii lingviști consideră însă că termenul vizat este incomplet definit chiar în unele dicționare recente, fapt ce impune redefinirea lui, relevă T.Hristea, sau, cel puțin, completarea actualelor definiții cu sensurile pe care acest termen le are în literatura de specialitate. Este vorba de cel de disciplină lingvistică al cărei obiect de cercetare îl constituie unitățile frazeologice dintr-o limbă dată (ori dintr-un grup de limbi), precum și „ansamblul sau totalitatea unităților frazeologice dintr-o limbă dată”. Grație ultimului sens, care acoperă, de fapt, un întreg compartiment al limbii, Th.Hristea menționează că „româna este o limbă cu frazeologie foarte bogată și variată”.

Provenit de la cuvintele grecești *phrasis* „vorbire” și *logos* „știință”, „cuvânt”, „noțiune”, frazeologia dispune de mai multe conotații. Ea studiază „expresiile frazeologice, frazeologismele sau îmbinările lexicale, utilizate într-o limbă, la un scriitor sau într-o operă literară aparte” [3, p.161].

Ca ramură de sine stătătoare frazeologia s-a constituit în lingvistica sovietică în anii '40 ai secolului XX. A început odată cu recunoașterea statutului unor unități lingvistice deosebite cum ar fi frazeologismele care se deosebesc esențial de cuvânt. Astfel, fondul frazeologic al limbii ruse a devenit obiect de cercetare a multor investigații ale cercetătorilor-lingviști notorii (V.V. Vinogradov, V.L. Arhanghelski, V.P. Jukov, N.M. Șanski etc.). Au fost cercetate mijloacele gramaticale ale frazeologismelor (A.M. Cepasova, F.I. Nikonovaite etc.), formarea structurii semantice a unităților frazeologice (Iu.A. Gvozdarev, B.M. Mokienko, V.A. Lebedinski etc.), semantica frazeologismelor (V.N. Telia) etc. Putem concretiza că frazeologismele au fost investigate din punct de vedere semantic, lexical, morfologic, sintactic ș.a. Șirul acesta este completat și de cercetările efectuate de către lingviștii români: N.Corlăteanu, I.Melnicu, Th.Hristea, Gh.Colțun, M.Avram, F.Dimitrescu, Gh.Popa, L.Trinca etc. În România începe să se discute despre frazeologie ca disciplină autonomă abia începând cu anii '80, când S.Dumitrăcel susținea că „frazologia tinde să fie considerată chiar ca o disciplină autonomă” [5, p.132].

Cu toate acestea, frazeologia rămâne a fi cel mai puțin explorată, ea fiind „o mină” în toată puterea cuvântului, la a cărei explorare temeinică, sintactică, exhaustivă nimeni nu s-a gândit prea serios, în lingvistica românească, susțin Th.Hristea, Gh.Colțun, primatul aparținând, totuși, „școlii lingvistice ruse” [2, p.11]. Este vorba atât ca afirmare a frazeologiei drept ramură independentă, cât și ca număr de cercetări. Faptul că neglijăm

această problemă sau o subestimăm înseamnă „a uita, în primul rând, că adevărata bogăție a unei limbi se manifestă, în mare măsură, prin frazeologismele ei” [2, p.13].

Sunt variații și termenii ce vizează obiectul de cercetare al frazeologiei folosiți de către specialiștii în domeniu. Unii consideră că acesta îl constituie *îmbinările constante de cuvinte* sau *grupurile sintactice stabile*, alții recurg la *sintagme stabile*, *unități sintagmatice*, *grupuri frazeologice*. Academicianul N.Corlăteanu face o precizare că îmbinările stabile de cuvinte sunt numite și *paralexeme* [3, p.161] și care din punct de vedere semantic sunt echivalente lexemelor. De pildă, îmbinării *bun de gură* îi corespunde lexemul *vorbăreț*, *a bate câmpii* - *a hoinări* etc. În acest caz, îmbinările lexicale au valoarea unui singur cuvânt, îndeplinesc în poziție funcția unei singure părți de propoziție [3, p.161] (*a lua apă în gură* – *a tăcea*, *a sta ca pe ace* – *a se grăbi* etc.). Se mai utilizează și termenul *perifrază*. Ultimul este folosit îndeosebi de C.Dimitriu, referindu-se la anumite proverbe (de unde și denumirea de *perifrază proverbială*). Proverbele și zicătorile sunt incluse în clasa frazeologismelor și de către alți investigatori ca O.S. Ahmanova, N.M. Șanski, V.L. Arhangheliski ș.a. Gh.Colțun aduce argumentele respective ce denotă faptul că proverbele nu pot fi incluse în cadrul frazeologismelor [2, p.28), acestea, cât și zicătorile „formează obiectul de studiu al paremiologiei și nu a frazeologiei” [2, p.28]. Un alt temei ar fi că proverbele, zicătorile „nu sunt echivalente reale ori potențiale ale cuvintelor, deci, cum sunt ori ar trebui să fie majoritatea unităților frazeologice autentice”. Pe aceeași poziție se plasează și Teodor Hristea. Cu toate acestea unii (N.Corlăteanu) menționează că întrucât unitățile frazeologice se prezintă ca niște tipare verbale, folosite în situații asemănătoare, în aceeași categorie pot fi incluse proverbele, zicătorile și așa-numitele „cuvinte înaripate” (ai carte, ai parte; cum îți așterne, așa vei dormi ș.a.) [3, p.165].

Potrivit gradului de contopire semantică a elementelor lexicale, lingvistul N.Corlăteanu consideră că expresiile frazeologice se clasifică în următoarele grupe principale: *îmbinări sintactice*, *reuniri frazeologice*, *unități frazeologice* și *expresii idiomatice* [3, p.162]. Mai târziu autorul în cauză propune doar două tipuri: *unități frazeologice* și *expresii idiomatice* [4, p.120]. Aceeași poziție este susținută și de către V.P. Jukov, A.I. Molotkov. Renumitul lingvist V.V. Vinogradov a stabilit trei tipuri de unități frazeologice principale: *îmbinări frazeologice*, *unități frazeologice* și *expresii idiomatice*.

Expresiile idiomatice au un înțeles figurat, care aparține întregului grup frazeologic, și sunt de o rară expresivitate (*a tăia frunze la câini*, *a bate apa în piuă*, *a-și lua lumea în cap*). Elementele componente ale acestora sunt lipsite de sensul lor inițial. De exemplu, Ion Creangă în „Amintiri din copilărie” scrie: „Moș Vasile era un cârpanos și un pui de *zgârie-brânză* ca și mătușa Mărioara”. N.Corlăteanu menționează că nici unul dintre componentele expresiei idiomatice *zgârie-brânză* nu este expresiv prin sinea lui și totuși plasticitatea idiomei, în întregime sa, este evidentă. Această îmbinare de cuvinte, formată dintr-un verb și un substantiv, trezește în mintea cititorului chipul lui Moș Vasile, care, de zgârcit ce era, de abia atingea brânza din farfurie (o *zgâria*), ca să se irosească cât mai puțin [3, p.167]. Expresiile vizate sunt utilizate în vorbire în forma lor prestabilită, fără a le schimba după categorii gramaticale.

De regulă, expresiile idiomatice au ca temei fapte concrete, reale. Pe parcursul evoluției limbii ele capătă sens generalizator, mărindu-se, astfel și puterea expresivă.

Sunt cunoscute cazuri când unele expresii au atât sens propriu, cât și figurat, ca, de exemplu, *a sta cu mâinile în sân*, *a spăla putina*, *a lua apă în gură*, fapt se vorbește despre neterminarea sau neîncheierea procesului de generalizare. În cazul sensului figurat, expresiile sunt utilizate ca un tot întreg, cu o semantică specială, ce nu poate fi dedusă din sensul separat al fiecărui component. Astfel și are loc transformarea expresiei în idiomă.

De multe ori sensul inițial al unei expresii este uitat, păstrându-se doar sensul figurat. Dar pentru a descoperi sensul inițial este necesar a recurge la analize istorice, etimologice. De exemplu, pentru a percepe sensul expresiei *nu face două parale*, este necesar să știm ce semnifică cuvântul *para* care actualmente este un arhaism cu sensul „monetă mică de proveniență turcească, a patruzecoa parte dintr-un leu vechi”. Deci, cuvântul *para* în expresia idiomatice dată semnifică „nu valorează nimic”. Alte exemple de expresii care conțin arhaisme pot fi: *a lua la rost*, *pe de rost*, ultimul foarte frecvent utilizat în procesul de învățământ. Sensul arhaic al cuvântului *rost* este „gură”. În funcție de modalitatea de proveniență a expresiilor, acestea se grupează în diverse clase (vezi mai jos).

Denumirea acestor îmbinări stabile de cuvinte, adică idiotisme, nu au nimic comun cu oamenii cu deficiențe mintale. Pur și simplu, a fost făcută o traducere, o transmitere nu prea reușită a cuvântului grecesc cu rădăcina *idios* ce semnifică *al său*, *personal* în forma grecească *idiotes* (particularitate individuală a ceva).

A fost mai apoi substituit cu un alt cuvânt tot de origine greacă *idioma* cu aceeași semnificație, expresie specifică. O atare oscilare de la un termen la altul, de la *idiotism* la *idiomă* constituie doar un exemplu că și termenii aceștia au origini diferite: fie în faptele din trecutul istoric (*a-și aprinde paie în cap, a se face mort în păpușoi*), în creații literare, în mitologie, fie legate de anumite îndeletniciri (*bate fierul cât e cald, a fi între ciocan și nicovală*), de comportament, credință ș.a.

Dispute serioase au generat și grupările frazeologismelor, în funcție de partea de vorbire ce o reprezintă, de structura acestora, tipul de conotație etc., numărul acestora devinând de la o limbă de comunicare la alta. Astfel, în limba română au fost depistate 8 structuri ale frazeologismelor substantivale [2, p.26,27], pentru cele verbale - 30 structuri, adverbiale -18 [2, p.93-149]. Deci, unii dintre cercetătorii ce sunt interesați de problema în cauză au categorisit frazeologismele conform structurii lor: adjectiv + substantiv, substantiv + substantiv la un alt caz, verb + substantiv, verb + adverb, prepoziție + adjectiv + substantiv etc. Astfel, N.M. Șanski a stabilit 12 grupe [7, p.75]. I.Melniciuc a grupat frazeologismele după tipul de conotație: frazeologisme - comparații, frazeologisme - metafore, frazeologisme-epitete, expresii frazeologice. O atare clasificare propune și Gh.Colțun, fiind completată cu frazeologisme-hiperbole, frazeologisme-personificări, metonimii, sinecdoca etc.

Dacă ne referim la clasificarea mai recentă a frazeologismelor făcută de N.Corlăteanu și I.Melniciuc după criteriul semantic – *unități frazeologice și expresii idiomatice* – și, ținând seama doar de ultima (expresii idiomatice), autorii vizați le-au clasificat după proveniența acestora: **idiome istorice; idiome - profesionalisme, mitologice; idiome întemeiate pe creații literare, livești; idiome caracterologice** ș.a.

În urma celor expuse, relevăm că „studiul frazeologiei ne pune în contact cu istoria, cultura și civilizația poporului nostru sau ale altor popoare într-o măsură incomparabil mai mare decât o fac studiul foneticii și cel al structurii gramaticale”. Dintre diversele compartimente ale limbii, sistine Th.Hristea, numai vocabularul propriu-zis și frazeologia sunt, de fapt, *expresia culturii și a civilizației*, pentru că numai ele reflectă nemijlocit schimbările care se produc în societate. În acest adevăr incontestabil vedem un motiv în plus să acordăm frazeologiei mai multă atenție atât în plan strict al cercetării științifice, cât și în procesul de predare și de cultivare a limbii române, de dezvoltare verbală, intelectuală. După „tezaurul lexical” propriu-zis, cel „frazeologic” permite mai mult decât orice să clasăm o limbă printre idiomurile sărace, bogate sau foarte bogate.

Repere metodologice

Deși frazeologia este o problemă a filologiei, ea sparge treptat granițele și ale altor științe, cum ar fi psihologia, pedagogia (F.Armașu, N.Silistraru).

Acest diamant contribuie nespun, anume în vârsta copilăriei, la evoluția tuturor proceselor cognitive. Perceperea subiectelor, a chipurilor din povești (anume acestea sunt îndeosebi doldora de frazeologisme), a limbajului acestora constituie primul pas de trecere de la gândirea concretă spre cea abstractă. Stilul poveștilor este unul încărcat cu expresiile înțelepciunii populare. Din atare cauză, este necesar a investiga problema frazeologismelor și din aspect pedagogic.

Cercetătorii pedagogi (A.P. Usova, R.V. Jukovski, N.S. Karpinski, N.Silistraru, S.Cemortan, F.Armașu etc.), subliniind valoarea educativă a operelor creației populare, rolul lor în dezvoltarea intelectuală, în îmbogățirea limbajului, recurg tot mai frecvent la operele folclorice cu scopul de a contribui la dezvoltarea și educația copiilor. Al.Mateevici menționa că limba română dispune de un imens bagaj frazeologic pe care trebuie să-l cunoaștem cât mai bine, să-l cultivăm cu mare grijă pentru dezvoltarea și prosperarea graiului.

Printre obiectivele instituțiilor de învățământ se atestă cultivarea la copii a interesului și a dragostei față de frumusețea, precizia, plasticitatea cuvântului artistic, perceperea și utilizarea unor frazeologisme, dezvoltarea competențelor comunicative care a fost și rămâne o problemă centrală a demersului psihopedagogic din toate timpurile, deoarece capacitatea individului de a se pronunța/exprima asupra anumitelor lucruri în temeiul unor cunoștințe constituie o trăsătură definitorie a personalității în formare. La realizarea acestora contribuie în mare măsură cunoașterea cu frazeologismele accesibile a copiilor de vârstă preșcolară și școlară mică, care înlesnesc procesul de însușire a limbii materne, îmbogățesc memoria, extind aptitudinile cognitive, dezvoltă procesele psihice etc. Acestea, la rândul lor, trebuie să definească clar anumite situații, fenomene, să le reprezinte în mod evident, să corespundă gradului de înțelegere a copiilor; să poată fi explicate, demonstrate, explorate.

Potrivit teoriei feedbackului pedagog-copil, cadrele didactice, în activitatea de cunoaștere cu semnificația frazeologismelor, pot recurge la diverse metode: demonstrarea, experimentul, explicația, observarea, convorbirea, lecturarea imaginilor etc. Important este ca preșcolarii, școlarii mici singuri să determine conotația acestora, pedagogului revenindu-i doar sarcina de a crea situația respectivă.

Astfel, întru inițierea în frazeologismul *a lua apă în gură*, se poate propune unui copil să ia în guriță apă, să n-o înghiță, nici să nu o verse jos și să recite poezia preferată. Analogic se face și cu alte expresii: *a ține limba după dinți*. Copiii singuri concluzionează că așa ceva nu este posibil, că „dacă ei apă în gură și dacă nu o verși, nu o înghiți, nu mai poți spune nimic”. Sau, citind un enunț în care este frazeologismul *a înghiți limba*, întrebăm se ar însemna aceasta. Dacă răspunsul nu urmează, continuăm cu întrebările: Ce putem, de regulă, înghiți? Și dacă am înghițit în gură mai rămâne ceva? Dar limba am putea-o înghiți? Pentru ce ne servește limba? Ce ar însemna dacă nu am avea limbă, dacă am înghiți-o?

Am observat că frazeologismele, la fel ca și lexemele, intră în relații de sinonimie.

Lucrând la perceperea frazeologismului *zgârie-brânză* am putea lua o bucată de cașcaval și, zgâriind cu un bețișor curat pe el, întrebând copiii ce facem, îi dăm unuia să servească. Se precizează dacă i s-a oferit mult sau puțin cașcaval (brânză), dacă s-a săturat. De ce nu? Cum am putea numi persoana care i-a propus „multă brânză” să mănânce? Cum am putea spune altfel, cu mai multe cuvinte la *zgârcit*?

Știind că frazeologismele intră și în raport de antonimie, propunem la câțiva copii să arunce un băț. Se precizează dacă au aruncat departe sau aproape. Apoi li se cere să-și amintească ce a făcut Făt-Frumos cu buzduganul (situație analogică cu Dănilă Prepeleac). Și l-a aruncat *...peste nouă mări și nouă țări*. Se precizează ce este mare, cine a fost la mare, cât este de imensă marea, cine a trecut marea înot, ce este țară, ce este Moldova, ce alte țări cunosc etc. Se poate desena o mare, o țară, ajungând astfel la nouă mări și nouă țări. La sfârșit se precizează cine, totuși, a aruncat obiectul ce-l avea în mână mai departe, cum am putea spune printr-un cuvânt *la o aruncătură de băț, peste nouă mări și nouă țări*; cum am putea spune cu mai multe cuvinte, adică cu o expresie, că Ionel locuiește aproape de grădiniță, că mama lui Andrieș a plecat foarte departe; cum am spune invers *la o aruncătură de băț, peste mări și țări*.

Un alt frazeologism care ar putea fi demonstrat ar fi *cât vârful acului*. Copiii sunt întrebați ce poate fi mare. Arătându-le un biscuit (covrig) li se solicită să spună cum este acesta (mare, mic), dacă se vor sătura toți dintr-un biscuit, cât de mare trebuie să fie acesta ca să se sature toți copiii (cât roata mașinii). Apoi se precizează ce poate fi mic, mic. Mic cât ce? Sunt întrebați dacă cineva a comis vreo boroboacă în viața lor, dacă aceasta a fost mare sau mică, mică cât ce. La un anumit moment li se arată vârful unui ac. Acest gest deja sugerează copiilor răspunsul. Ei trebuie doar să-l verbalizeze. Se concretizează cum putem spune printr-un cuvânt la *cât vârful acului*. Este bine ca imediat după aceasta să solicităm explicarea frazeologismului *cât roata mașinii*, antonimul precedentului. Aceasta va permite copiilor singuri, mai ușor, să determine conotația îmbinărilor stabile de cuvinte.

Pentru a fi percepute, memorizate mai ușor și utilizate corect este bine să fie propuse în aceeași perioadă frazeologisme ce au în componența lor același cuvânt, cunoscut foarte bine copiilor. De exemplu:

Cap	<i>Cu noaptea în cap</i> - dis-de-diminează; <i>Din cap până în picioare</i> - în întregime; <i>Cu capul plecat</i> - rușinat, umilit; <i>A nu-și vedea capul de...</i> - a fi copleșit, foarte ocupat; <i>A sta pe capul cuiva</i> - a sta pe lângă cineva; <i>A avea cap ușor</i> - deștept; <i>A fi greu de cap</i> - prost, <i>Bate vântul în cap</i> - a nu putea gândi etc.
Nas	<i>A-și lua nasul la purtare</i> - a se obrăznic; <i>Sub nas</i> - în imediata apropiere; <i>A avea nas</i> , <i>A-și ridica nasul</i> - a îndrăzni, <i>Cu nasul pe sus</i> - îndrăzneț, mândru, obraznic; <i>A lăsa nasul în jos</i> - a se rușina, a se simți vinovat, umilit; <i>Nu-ți cade nasul dacă...</i> - nu se întâmplă nimic, nu-ți pierzi demnitatea dacă...; <i>A se ține (a umbla) cu nasul pe sus</i> , <i>Nu-i ajungi (nici) cu prăjina nasul</i> - încrezut, mândru; <i>A strâmba din nas</i> - a fi nemulțumit; <i>A tăia (a scurta) nasul</i> , <i>A da cuiva peste nas</i> - a pedepsi, a pune la locul lui; <i>A fi cu nasul de ceară</i> - a fi foarte susceptibil, sensibil; <i>A lăsa nasul în jos</i> - a se rușina; <i>A duce de nas</i> - a înșela; <i>A scoate nasul</i> - a apărea; <i>A da nas cu cineva</i> - a se întâlni; <i>A nu vedea mai mult decât lungul nasului</i> - mărginit etc.
Față	<i>A fi de față</i> - a fi prezent; <i>A pune față în față</i> - a compara, a confrunța; <i>A întoarce fața ...</i> - a nu vrea să știe de...; <i>Om cu două fețe</i> - fățarnic, ipocrit etc.
Gură	<i>A da o gură</i> - a săruta; <i>A scoate din gura lupului</i> - a salva dintr-o primejdie; <i>A pune (a lua) ceva în gură</i> - a mânca; <i>A da mură în gură</i> - a da cuiva ceva de-a gata, fără a face vreun efort; <i>Nici o gură de apă</i> - nimic; <i>A avea gura spartă (gură-spartă)</i> - a nu putea ține un secret, flecar; <i>A se uita în gura cuiva</i> - a crede pe cineva; <i>A vorbi cu jumătate de gură</i> - a vorbi nehotărât; <i>A avea o gură cât o șură</i> - mare etc.

Limbă	<i>A ține limba după dinți</i> – a tăcea; <i>A înghiți limba</i> – a tăcea, a mânca cu poftă; <i>A avea limbă lungă</i> , <i>A avea mâncărime de (pe) limbă</i> – a vorbi mult, a fi flecar; <i>A scurta (tăia) limba</i> – a opri pe cineva să vorbească; <i>A avea limbă ascuțită</i> – răutăcios; <i>A trage pe cineva de limbă</i> – a descoase pe cineva, a obține un răspuns; <i>Cu limba scoasă</i> – obosit etc.
Mână	<i>A bate mâna</i> – a se înțelege cu cineva, a conveni; <i>A pune mâna în foc</i> – a garanta ceva (sau pentru cineva); <i>A pune mâinile pe piept</i> – a muri; <i>A pune mâinile în cap</i> – a se îngrozi de ceva; <i>A se spăla pe mâini</i> – a refuza să-și ia răspunderea unei probleme, a refuza de ceva; <i>A lega de mâini și de picioare</i> , <i>A lega de mâini</i> , <i>A fi fără mâini</i> – a nu putea acționa, a nu face nimic; <i>A pune mâna pe ceva</i> – a lua, a fura; <i>A pune mâna pe cineva</i> – a prinde, <i>Cu mâinile în sân</i> , <i>Cu mâinile încrucișate</i> – inactiv; <i>A pune mână de la mână</i> – a aduna; <i>A lua cu o mână și a da cu alta</i> , <i>A fi mână spartă</i> – a cheltui mult, a fi risipitor; <i>A cere mâna cuiva</i> – a cere în căsătorie; <i>A avea mâna lungă</i> , <i>A avea mâna murdară</i> – a fi hoț; <i>A fi cu mâinile curate</i> – a fi cinstit; <i>De la mână până la gură</i> – foarte repede; <i>Cu mâna pe inimă</i> – cinstit, cu convingerea că e adevărat; <i>O mână de oameni</i> – puțini etc.

Șirul frazeologismelor poate fi continuat atât în cheia expusă, cât și în temeiul oricărui alt criteriu (de exemplu, caracteristici ale omului, cantitatea, mărimea etc.): *câtă frunză și iarbă, câtă papură în baltă, cât nisip pe malul mării, cât șapte, cât toate zilele etc.*; *cu o falcă-n cer și alta în pământ, cu o gură cât o șură, cât îl ține gura (gâtulejul)*; *a bate apa în piuă, a ține mâinile în sân, a tăia frunze la câini, a trage mâța de coadă, a duce apa cu ciurul* etc. Toate pot fi percepute și conștientizate de către copii, fiind plasați doar în anumite situații, fiindu-le adresate întrebările respective, uneori provocatoare. Pentru a afla, de exemplu, nivelul de cunoaștere a semnificației expresiei *soare cu dinți* se propune fiecărui copil în parte să deseneze un moment din viață când soarele este cu dinți. Lipsa peisajului de iarnă în lucrările subiecților, sau cel puțin a unui detaliu, denotă faptul că aceștia nu cunosc sensul expresiei.

Întru a facilita înțelegerea sintagmei în cauză, putem adresa copiilor un șir de întrebări: Cine are dinți? Ce se întâmplă când cineva te mușcă? Cum devine locul unde ai fost mușcat? De ce? Te doare? Când încă se înroșesc obraji, nasul, mâinile de parcă te-ar fi mușcat cineva? Deci, când zicem că soarele este cu dinți? Vara?

Întru perceperea sensului frazeologismelor se poate recurge, de asemenea, și la imagini: *a pune bețe în roate, a lua sub aripă, a sta pe ace* etc. (F.Armașu). Pentru consolidarea acestora în limbajul copiilor, se solicită cât mai frecvent construirea propozițiilor, completarea unor fragmente din poveștile cunoscute cu frazeologisme cerute, recurgera permanentă a cadrelor didactice la ele.

În urma inițierii copiilor în frazeologisme, conștientizarea lor, se aprofundează cunoașterea limbii materne, se îmbogățește vocabularul, se extinde orizontul de cunoaștere (istoric, filosofic), are loc dezvoltarea intelectuală, morală a acestora. Adevărata bogăție a limbii constă întotdeauna, menționa M.Eminescu, în locuțiuni (expresii frazeologice), în acele tiparuri neschimbate, care se formează în curs de mii de ani și dau fiecărei limbi o imagine proprie.

Referințe:

1. Armașu F. Metodica familiarizării preșcolarilor cu proverbe și zicători. - Chișinău: Lumina, 1993.
2. Colțun Gh. Frazeologia limbii române. - Chișinău, 2000.
3. Corlăteanu N. Limba moldovenească literară contemporană. - Vol.I. Lexicologia. - Chișinău: Lumina: 1982.
4. Corlăteanu N., Melniciuc I. Lexicologia. - Chișinău: Lumina, 1992.
5. Dumitrăcel S. Lexic românesc. Cuvinte. Metafore. Expresii. - București, 1980.
6. Hristea Th. Sinteze de limba română. - București, 1984.
7. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. Учебное пособие для филол. фак. Высшая школа, 1969.

Prezentat la 05.12.2007